

УДК 322.2

DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.38.140011>

Трофименко Володимир Анатолійович, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
6791976@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2240-3727;

Волчкова Майя Ігорівна, студентка факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
maya.volchkova1969@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМВІДНОСИН ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ

У статті досліджуються проблемні аспекти взаємовідносин держави і церкви, зокрема, аналізуються основні моделі взаємовідносин держави і церкви, досліджується досвід України та Польщі.

Ключові слова: держава, церква, політика, відносини, модель, конкордат, ліберальна модель.

Постановка проблеми. Суспільство є різновидом досить складних, динамічно-диференційованих та соціальних систем, які характеризуються цілісністю, стійкістю та здатністю до самостійного розвитку, а також наявністю особливих соціальних норм та цінностей, що забезпечують його функціонування. При цьому особливе значення для регулювання суспільних відносин відіграє право та релігія, оскільки саме ці елементи визначають нормальний стан функціонування суспільства в цілому і людини в ньому. У зв'язку з цим в науці приділяється особлива увага питанню співвідношення права та релігії.

Після Революції гідності наша держава переживає процес національного відродження, повернення до реалізації ідеї розбудови національної, правової та ідеологічної системи з урахуванням традиційних та релігійних витоків права. Зокрема, сьогодні відбувається активізація зусиль щодо визначення зв'язку права з релігійними нормами, закономірностей духовного розвитку суспільства. Це зумовлює необхідність проведення комплексного дослідження, особливостей взаємовідносин церкви і держави, оскільки релігійні норми,

за допомогою яких здійснюється регулювання окремих сфер суспільного життя, не стали предметом дослідження науковців у багатьох сферах: правознавців, соціологів, філософів тощо. Особливо актуальним це дослідження стало внаслідок конфлікту між українськими православними церквами Київського та Московського патріархатів, який набув значного розголосу в січні 2018 р. Саме тому проблеми взаємовідносин церкви і держави набувають особливого характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних умовах проблематика взаємовідносин церкви і держави, зокрема її соціологічні, філософсько-моральні та правові аспекти, є предметом дослідження низки науковців. Серед них можемо виділити наступних: О. М. Бандурка, Д. О. Вовк, І. І. Дахова, П. М. Рабінович, І. В. Рябко, Г. Л. Сергієнко, Ю. І. Фисун, С. В. Шевчук, Л. В. Ярмол та ін. Не применшуючи ролі та значення напрацювань цих учених, вважаємо, що досліджуване питання залишається досить актуальним в умовах сьогодення.

Метою статті є розгляд проблемних соціологічних та філософсько-правових аспектів взаємовідносин церкви і держави.

Виклад основного матеріалу. Кожна особа відповідно до вимог власної совісті повинна мати змогу зробити власний світоглядний, а отже, і релігійний вибір. Релігійний вибір для своєї реалізації вимагає умов, які створюються не індивідом, а зовнішніми факторами – державою чи церквою як формою релігійної організації.

Варто відразу зауважити, що питання взаємовідносин церкви і держави на всіх етапах розвитку суспільства було та залишається надзвичайно важливим і складним як з позицій соціологічної, філософської, так і правової думки, оскільки саме від його вирішення часто залежить доля миру і світової історії. Історичний досвід свідчить, що взаємовідносини між церквою і державою в різні часи змінювались. Людство накопичило багатий і різноманітний досвід державно-релігійних відносин: це і періоди гонінь на християн і інших віруючих з боку держави, і періоди їх мирного, терпимого співіснування [1, с. 47].

З моменту одержання нашою державою незалежності розпочався активний процес обговорення місця та ролі релігії в суспільному розвитку нашої країни. Одне з основних місць у зазначеній сфері було відведено проблемам державно-церковних взаємовідносин. Причиною такого зацікавлення стала руйнація усталених комуністичних переконань та поглядів, орієнтація суспільства на релігію, яка почала сприйматися як ідеологія, що забезпечує сталість суспільства в період трансформації політико-правових відносин нормами і цінностями, не здатними до викривлення часом і здатними працю-

вати в буденній свідомості суспільства [2, с. 10]. Проте перш ніж досліджувати проблеми взаємовідносин церкви і держави, на нашу думку, доцільно визначити поняття «церковно-державних відносин», оскільки розуміння сутності вказаного поняття має важливе значення при дослідженні проблем взаємовідносин.

Варто зазначити, що «державно-церковні відносини» – це поняття, що утворилося шляхом об'єднання двох усталених понять – держава і церква. Як слушно відмічає М. М. Палінчак стосовно першого терміна, то існує чітке визначення її як інституції політичної влади, суспільної структури, яка організована відповідним чином і здатна здійснювати легітимний контроль над громадянами, які мешкають на конкретній території [3, с. 56].

У свою чергу, стосовно церковно-релігійних організацій, то цей контроль здійснюється як органами центральної виконавчої влади, так і органами місцевого самоврядування. Великого значення в процесі формування релігійних норм як норм конституцій набула так звана «конституційна термінологія». Існує чимала кількість конституційних термінів, які слугують для визначення поняття «релігійна організація». Ці терміни є пропорційними до того розмаїття назв, яких вони набули впродовж тривалого процесу розвитку. У лоні християнської релігії, наприклад, всюди прийнята назва «Церква». Інші релігійні спільноти вживають такі назви, як «релігійна організація, об'єднання, товариство» [4, с. 24].

На сьогодні домінуючим є таке визначення поняття державно-церковних відносин: це певна система зв'язків і відносин, у процесі яких вирішуються різні питання, пов'язані з діяльністю органів влади і церкви, регулюванням правового становища церкви [5, с. 363].

Ми погоджуємось із вищезазначеним поняттям, оскільки воно досить широко охоплює всі можливі аспекти взаємовідносин церкви та держави.

Варто зазначити, що протягом історичного розвитку суспільства сформувалися три основні принципи відносин між державою і церквою, які існують і сьогодні:

1) віротерпимість (нетерпимість), при якій одна чи кілька релігій мають привілейований статус, а всі інші оголошуються терпимими (чи нетерпимими);

2) свобода віросповідань, при якій всі релігії рівні між собою, а людина вільна у своєму виборі конфесії й відправленні релігійного культу;

3) свобода совісті, яка, крім проголошення рівності всіх релігій між собою, дає змогу особі не лише вільно обирати будь-яку релігію, але й бути невіруючою. Нині до третини держав проголосили у своїх основних законах саме принцип свободи совісті [6, с. 129].

Проте слід зазначити, що вищевказаним принципам відносин між державою і церквою не в повній мірі відповідають моделі таких взаємовідносин, оскільки на сьогодні існує набагато більше моделей взаємовідносин церкви та держави, що створює певні проблеми.

Аналіз поглядів науковців дозволяє зробити висновок, що існують наступні моделі відносин церкви та держави:

1. Теократія (від грецьких слів *theos* – Бог і *kratos* – влада) – ототожнення державної світської і духовної влад, форма правління, при якій функціонування держави та її інституцій, регламентація суспільного життя визначається панівною церквою та її органами. Як синонім до теократії іноді вживається поняття «папоцезаризм» як означення боротьби церковної влади за домінування над світською. Класичне теократичне правління існувало у V–I ст. до н. е. в Іудеї.

2. Цезаропапизм, який передбачає повну залежність церкви від держави, удержавлення і підпорядкування світській владі церковних структур. Класичними прикладами цезаропапизма є Візантія, де імператори вирішували багато важливих питань організаційного, канонічного і навіть догматичного розвитку церкви, збирали Вселенські й регіональні церковні собори, підтримували ту чи іншу сторону в догматичних суперечках (наприклад, щодо іконошанування, ставлення до ересі), призначали чи знімали патріархів, митрополитів і т. ін. [7, с. 3, 9–41].

3. Законодавча підтримка, що забезпечує привілейований стан певної Церкви в державі. Статус державної церкви передбачає державну підтримку діяльності церковних інституцій, покладає на останні ряд державницьких функцій (реєстрація новонароджених, смерті, шлюбу, соціальна допомога населенню тощо). Найбільш характерним прикладом такої моделі є становище церкви в Греції, де 95% населення становлять православні [8, с. 377].

4. Конкордат. Установлення певних державно-церковних відносин між Папою Римським як главою католицької церкви і урядом деяких країн. Конкордат юридично оформлює статус католицької церкви в певній державі (нині діють конкордати Ватикану з Італією, Іспанією, Польщею, Латвією та іншими країнами), але не обмежує діяльності інших церков та релігійних організацій. На сучасному етапі розвитку конкордат – це міжнародний договір нормативного характеру, проте це не єдиний засіб регулювання відносин між церквою та державою. У конкордаті, як і в міжнародних трактатах, є два фундаментальних типи конкордативних умов: контрактуральні та нормативні [9, с. 244].

5. Відокремлення церкви від держави. Церква не має права втручатися у справи держави, але державні інституції активно втручаються у діяльність церкви. Відносини між ними розглядаються як однобічний процес впливу

держави на церкву, використання її у реалізації тих чи інших політичних проектів. Така модель характерна для колишніх посткомуністичних країн, де законодавча база формально гарантувала свободу совісті, але фактично віруючі зазнавали дискримінації як політичні вороги. Політика, побудована на принципі боротьби з релігією та церквою, була завжди незмінною при розгляді релігійного питання на теренах держави, вирішенні проблем, пов'язаних з діяльністю релігійних конфесій на тій чи іншій території [10, с. 57–70].

6. Проміжний стан між моделлю державної церкви і моделлю повного відділення церкви від держави і держави від церкви. Для цього типу відносин характерне збереження державної підтримки та привілеїв окремих церков. Прикладом такої моделі є сучасна Німеччина, де держава проголошує свою нейтральність і толерантність до різних релігій, але має певні відмінності у ставленні до релігійних організацій залежно від кількості членів і суспільного впливу останніх [11].

На нашу думку, саме остання модель є ідеальною для відносин церкви і держави. Причому в науці вона одержала назву «ліберального нейтралітету».

Аналізуючи позитивні аспекти цієї моделі, зауважимо, що вона полягає в цілковитому нейтралітеті церкви, усуненні її із соціально-політичної сфери життєдіяльності суспільства. Церква розглядається з боку суспільства і держави як архаїчне утворення доби середньовіччя, що втратило свою вагу і значення в секуляризовану епоху. Релігія трактується як приватна справа кожного з позицій доцільності. Домінантне місце релігії та її догматів у такій політичній системі посідає концепція прав людини, а на місце церкви приходить розгалужена мережа громадських організацій [12, с. 37]. Зародившись як принцип світської держави, вона набула подальшого розвитку в ідеології лібералізму, і сьогодні, трансформуючись у процесі взаємодії з традиційними європейськими культурами і релігіями, отримала вигляд державної політики плюралістичного нейтралітету в умовах вільного ринку релігій [13, с. 107].

Політика державного нейтралітету світської держави в релігійних справах в умовах модернізації і глобалізації спричинила появу численних субконфігурацій взаємодії держави і церкви як наслідок взаємовпливу традиційної культури та релігії європейських націй з ліберальними доктринами розвитку суспільства і держави. Ці моделі, які виникли в межах європейської цивілізації на рівні окремих націй і держав, мають свої специфічні особливості, зумовлені релігійною традицією культур та духовно-ментальною природою етносів [14, с. 331].

Проте вищезазначена модель застосовується не всюди. Це зумовлено тим, що взаємодія правових та релігійних норм у процесі відносин церкви і дер-

жави визначається відповідним типом соціальних відносин, що склались у суспільстві на певному етапі його розвитку, та характеризується місцем і формою взаємодії релігії та церкви із державою, зокрема:

1) відокремлення і віддалення релігії та церкви від держави (наприклад, Латвія, Португалія, Туркменія, Україна, Хорватія, Югославія, Молдова, Словенія);

2) трансформація та тісний взаємозв'язок церкви і релігії з державою, коли відбувається опосередкований вплив на державотворення та правотворення, особлива підтримка церкви певної релігійної течії на законодавчому рівні (наприклад, Аргентина, Болівія, Іспанія, Італія, Польща);

3) безпосередній зв'язок релігії та церкви з державою, офіційне визнання та закріплення статусу державної релігії (наприклад, Греція, Велика Британія, Данія, Болгарія, Грузія, Литва);

4) не визначений правовий статус релігії, церкви, релігійних організацій, установ та спільнот (наприклад, Угорщина, Венесуела, Боснія та Герцеговина);

5) заборона на офіційність чи домінування будь-якої релігії в країні (наприклад, Албанія, Словенія, Естонія);

6) світський характер держави (наприклад, Туреччина, Франція) [11].

Що стосується нашої держави, то в Україні взаємодія держави і церкви здійснюється на конституційних засадах і з опорою на норми чинного законодавства, зокрема на Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Проте в сучасній ситуації нерідко зустрічаються випадки виходу за конституційні межі як із боку державних чиновників, так і церковних діячів, що і зумовлює проблеми взаємовідносин держави і церкви [15].

Відповідно до положень вищезазначеного Закону держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій, не фінансує діяльність будь-яких організацій, створених за ознакою ставлення до релігії. Усі релігії, віросповідання та релігійні організації є рівними перед законом. Установлення будь-яких переваг або обмежень однієї релігії, віросповідання чи релігійної організації щодо інших не допускається. У цьому ж Законі (ст. 5) йдеться про те, що «в Україні здійснення державної політики щодо релігії і церкви належить виключно до відання України», а «релігійні організації не виконують державних функцій». Стаття 6 Закону встановлює принцип відокремлення школи від церкви (релігійних організацій) [15]. Крім того, ч. 3 ст. 35 Конституції України встановлює, що церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви [16].

Досліджуючи проблеми взаємовідносин церкви і держави, на нашу думку, варто звернути увагу на досвід Польщі.

Приміром, відносини між державою і церквою в Польщі, відповідно до Конституції, визначаються міжнародним договором, укладеним з Апостольською Столицею, і законом. У липні 1993 року уряд Польщі та Ватикан підписали широкомасштабний конкордат. Конкордат підтверджує принципи Конституції ПР, на яких базуються державні і церковні відносини, але вводить і цілий ряд нових положень. Ці положення набудуть законної сили після того, як парламент Польщі внесе певні зміни в шлюбно-сімейне та освітнє законодавства. Конкордат зазначає, що держава та католицька церква в Польщі – незалежні та автономні. Церкві гарантується «вільне та публічне виконання своєї місії», ведення своїх справ на основі норм канонічного права.

Показовим і корисним для нашої країни є досвід Польщі у вирішенні проблеми релігійної освіти. Незважаючи на комуністичне минуле та примусову атеїзацію, Польща залишається сьогодні країною з потужно представленою релігійною традицією, що, безумовно, позначається на взаєминах держави і церкви в освітній сфері. Згідно із Законом «Про систему освіти» 1991 р. (Dziennik ustaw 1991 nr 95 poz. 425) та розпорядженням міністра освіти у справі умов і форм навчання релігії у публічних школах від 14 квітня 1992 р. (Dziennik ustaw 1992 nr 36 poz. 155), усі релігійні організації, що визнані законом, мають право проводити в школі навчання релігії в обсязі 2 години на тиждень, якщо у класі є, принаймні, 7 учнів, які сповідують цю релігію. Релігійні організації та держава спільно здійснюють контроль за викладанням релігії. У разі якщо батьки проти вивчення релігії у школі, то діти вибирають між трьома гуманітарними предметами, за одним із яких вони атестуються [17].

Висновки. Таким чином, дослідивши проблемні аспекти взаємовідносин церкви і держави, ми дійшли висновку, що державно-церковні відносини є одним із видів суспільних відносин, які характеризуються рівнем взаємозв'язків церкви, об'єднань, рухів та інших релігійних організацій із державою, ступенем їхнього взаємозв'язку, а також загальнолюдськими моральними принципами. На нашу думку, найбільш ідеальним варіантом відносин між церквою та державою є модель ліберального нейтралітету, яка полягає в цілковитому нейтралітеті церкви, усуненні її із соціально-політичної сфери життєдіяльності суспільства і повному відокремленні церкви та держави. Хоча приклад Польщі показує, що в сучасних умовах також є актуальною модель конкордату. Тому можемо констатувати, що це питання залишатиметься завжди актуальним, оскільки проблеми відносин держави і церкви є одвічною проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков О. М. Проблеми взаємовідносин держави і церкви: концептуальні засади. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. №2. С. 10–14.
2. Биков О. М. Особливості взаємовідносин держави і церкви в країнах з монорелігійним складом населення. *Форум права*. 2011. №3. С. 47–52.
3. Палінчак М. М. Аналіз поняття «державно-церковні відносини». *Право і суспільство*. 2015. №6. С. 56–60.
4. Яценко В. А. Еволюція державно-церковних відносин в Україні: дис. ... канд. філос. наук. Київ, 1993. 189 с.
5. Мала енциклопедія етндержавознавства. Київ: Укр. вид. спілка, 1996. 942 с.
6. Петрушенко В. Л. Філософія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти III–IV рівнів акредитації. 2-е вид., випр. і допов. Київ: Каравела; Львів: Новий світ-20000, 2002. 544 с.
7. Курбатов Г. П. Історія Візантії (від античності до феодалізму): навч. посіб. для студ. іст. фак. вузів. М., 1984. 207 с.
8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: навч. посіб. для студентів геогр. і філос. ф-тів вищ. навч. закл. Київ: АртЕк, 1999. 504 с.
9. Онишук С. В. Конкордатна система – модель відносин між церквою та державою. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. №2. С. 240–245.
10. Єленський В. Є. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформацій центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. 419 с.
11. Міма І. В. Релігійні норми як соціально-правотворчі чинники суспільства. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63912/47-Mima.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.04.2018).
12. Соціальна доктрина Церкви : зб. ст. / Ін-т релігії та сусп-ва при Львів. богослов. акад. / наук. ред. М. Маринович. Львів: Вид. від. «Свічадо», 1998. 300 с.
13. Православие и современность: проблемы секуляризма и постсекуляризма: кол. моногр. / науч. ред. А. Мраморнов, Т. Челевенко. Москва; Орел; Ливны: Изд-во Новоспас. монастыря: НП «Спас. дело», 2015. 456 с.
14. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / пер. с англ. Т. Велишеева. Москва: АСТ, 2015. 571 с.
15. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квіт. 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №25. Ст. 283.
16. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
17. Палінчак М. Взаємини держави і церкви: польський досвід. URL: <http://social-science.com.ua/article/790> (дата звернення: 17.04.2018).

REFERENCES

1. Bykov O. M. (2011). Problemy vzaiemovidnosyn derzhavy i tserkvy: kontseptualni zasady. *Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne parvo* (In Ukrainian).
2. Bykov O. M. (2011). Osoblyvosti vzaiemovidnosyn derzhavy i tserkvy v krainakh z monorelihiinym skladom naselennia. *Forum prava*. (In Ukrainian).
3. Palinchak M. M. (2015). Analiz poniattia “derzhavno-tserkovni vidnosyny”. *Pravo i suspilstvo*. (In Ukrainian).
4. Yashchenko V. A. (1993). Evoliutsiia derzhavno-tserkovnykh vidnosyn v Ukraini. Dys. ... kand. filos. Nauk. Kyiv : In-t filosofii NAN Ukrainy. (In Ukrainian).
5. Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva (1996). – Kyiv : Ukrainska vydavnycha spilka. (In Ukrainian).
6. Petrushenko V. L. (2002). Filosofiia: Kurs leksi. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh zakladiv osvity III–IV rivniv akredytatsii. 2-e vydannia, vypravlene i dopovnene Kyiv: „Karavela“; Lviv: „Novyi svit-2000“. (In Ukrainian).
7. Kurbatov H. P. (1984). Istoriia Vizantii (vid antychnosti do feodalizmu): Navch. posibnyk dlia stud. ist. fak. vuziv. (In Ukrainian).
8. Pavlov S. V., Mezentsev K. V., Liubitseva O. O. (1999). Heohrafiia relihii: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv heohrafichnykh i filosofskykh fakultetiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. K.: ArtEk, 1999. (In Ukrainian).
9. Onyshchuk S. V. (2013). Konkordatna systema – model vidnosyn mizh tserkvoiu ta derzhavoju. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. (In Ukrainian).
10. Yelenskyi V. Ye. (2002). Relihiia pislia komunizmu. Relihiino-sotsialni zminy v protsesi transformatsii tsentralno- i skhidnoievropeiskykh suspilstv: fokus na Ukraini. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. (In Ukrainian).
11. Mima I. V. Relihiini normy yak sotsialno-pravotvorchi chynnyky suspilstva URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63912/47-Mima.pdf?sequence=1> (data zvernennya 17.04.2018 roku). (In Ukrainian).
12. Sotsialna doktryna Tserkvy : zb. st. / In-t relihii ta susp-va pry Lviv. Bohoslov. akad. ; nauk. red. M. Marynovych. Lviv : Vydavn. vid. «Svichado», 1998. (In Ukrainian).
13. Pravoslavnye y sovremennost: problemi sekularizma y postsekularizma : kol. monohr. / nauch. red. A. Mramornov, T. Chelevenko. Moskva; Orel ; Lyvni : Yzd-vo Novospas. monastiria; NP «Spasskoe delo», 2015. (In Russian).
14. Khantynhton S. (2015). Stolknovenye tsyvylyzatsyi. M. : AST. (In Russian).
15. Zakon Ukrainy «Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii» vid 23 kvitnia 1991 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1991. №25. st. 283. (In Ukrainian).
16. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 roku № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. №30. St. 141. (In Ukrainian).
17. Palinchak M. Vzaiemyny derzhavy i tserkvy: polskyi dosvid. URL: http://social-science.com.ua/article/790_ (data zvernennya 17.04.2018 roku). (In Ukrainian).

Трофименко Владимир Анатольевич, кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина;

Волчкова Майя Игоревна, студентка факультета адвокатуры Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ЦЕРКВИ И ГОСУДАРСТВА

В статье исследуются проблемные аспекты взаимоотношений государства и церкви, в частности анализируются основные модели взаимоотношений государства и церкви, исследуется опыт Украины и Польши.

Ключевые слова: государство, церковь, политика, отношения, модель, конкурдат, либеральная модель.

Trofymenko Volodymyr Anatoliiovych, candidate of Legal Sciences, assistant professor, Department of Philosophy Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine;

Volchkova Maya Ihorivna, a student of the Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

THE PROBLEMS OF RELATIONS BETWEEN THE CHURCH AND THE STATE

Problem setting. *The society is a kind of rather complex, dynamically differentiated and social systems characterized by integrity, stability and ability of self-development, as well as the existence of special social norms and values that ensure its functioning. At the same time, the high importance for the regulation of social relations is played by law and religion, because particular these elements determine the normal state of functioning of society as a whole and a person in it. According to this, the special attention is paid to the issue of the relations between the law and the religion.*

After the Revolution of Dignity, our state is undergoing the process of national revival, a return to the implementation of the idea of ruining national, legal and ideological system, taking into account the traditional and religious origins of law. Thus, nowadays there are intensified efforts to determine the connection of law with religious norms, laws of spiritual development of society. This necessitates the need for comprehensive research, the characteristics of the relations between the church and the state, because the religious norms, through which the regulation of certain spheres of public life is carried out, have

not become the subject of research by scholars in many areas: lawyers, sociologists, philosophers, etc. This study was especially relevant as a result of the conflict between the Ukrainian Orthodox churches of the Kyiv and Moscow Patriarchate, which gained much publicity in January 2018. That is why the problems of relationships between the church and the state are gaining the high importance.

Recent research and publications analysis. Under the modern conditions, the problems of the relationship between the church and the state, in particular, its sociological, philosophical, moral and legal aspects, are the subject of a study by a number of scholars. Among them we can distinguish the following: O. M. Bandurka, D. O. Vovk, I. I. Dakhova, P. M. Rabinovich, I. V. Ryabko, G. L. Sergienko, Yu. I. Fisun, S. V. Shevchuk, L. V. Yarmol and others. Without diminishing the role and significance of these scholars' achievements, we believe that the issue under study remains very relevant in nowadays' conditions.

The purpose of the article is to address the problematic sociological and philosophical and legal aspects of the relations between the church and the state.

Paper main body. At the beginning of the article is emphasized that the state and religion are those institutions that have the same important influence on a person. But the relations between the church bears not a simple nature, therefore, the authors reveal the content of church-state relations. It should be mentioned that "the state-church relations" is a concept that was formed by combining two established concepts – the state and the church. And if the term "state" is agreed by the vast majority of scholars. Regarding the term "religion", there is a number of constitutional terms that serve to define the term "religious organization". These terms are proportional to the variety of names that they have acquired over a long process of development. In the bosom of Christian religion, for example, everywhere the name "Church" is adopted. Other religious communities use names such as "religious organization, association, society".

Today, the definition of the concept of the state-church relations is dominant – is a certain system of ties and relations, in which various issues related to the activity of the authorities and the church, regulation of the legal status of the church are solved. Subsequently, the authors disclose the content of the basic principles and fundamental models of interaction between the state and society. The ideal model is called the model of "ideal neutrality" by the authors.

In Ukraine, the cooperation of the state and the church is carried out on a constitutional basis and based on the norms of the current legislation, in particular the Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations".

The experience of Poland is interesting in the relations between the state and the church. Despite the communist past and forced atheism, Poland remains today a country with a strongly represented religious tradition, which, of course, affects the relations between the state and the church in the educational sphere. Teaching religion in schools is only with the consent of parents, and the process of teaching is controlled by the state itself, the church and public organizations.

Conclusions of the research. Thus, after studying the problematic aspects of the relations between the church and the state, we came to the conclusion that the state-church relations are one of the types of social relations characterized by the level of interconnec-

tions of the church, associations, movements and other religious organizations with the state, the degree of their interrelation as well as universal human principles. In our opinion, the most perfect way of the relations between the church and the state is the model of liberal neutrality, which consists of the complete neutrality of the church, its elimination from the socio-political sphere of society and the complete separation of church and state. Although the example of Poland shows that, under modern conditions, the model of concordat is also relevant. Therefore, we can state that throughout the life this question will always be relevant, because the problems of relations between the state and the church are an eternal problems.

Short Abstract for an article *(Short annotation to the article)*

Abstract: *The article deals with the problematic aspects of the relations between the state and the church, in particular, analyzes the main models of relations between the state and the church, examines the experience of Ukraine and Poland.*

Keywords: *state, church, politics, relations, model, concordat, liberal model.*

